

Rationalisme og Metafysik i Fængselsvidenskaben.

Af Landsdommer POUL SKADJIAUGE.

Ved Metafysiken i Fængselsvidenskaben tænker jeg paa den fromme Afventen af, at noget godt vil vise sig som Resultatet af den strenge Disciplin, der i det af Straffeloven foreskrevne, forholdsvis lange Tidsrum har hersket over dem, som har afsonet Frihedsstraffe. Metafysik mener jeg, denne Afventen maa kaldes, fordi 1) det ikke stemmer med Erfaringens gennemsnitlige Vidnesbyrd, at noget saadant godt indtræder, og 2) dette ej heller kan undre, naar man gaar bort fra en rent skematisk Betragtningssmaaede og betænker Naturen af de menneskelige Medier, *paa* hvem og *af* hvem Disciplinen udøves. Om den menneskelige Vilje er selvbestemmende eller aarsagsbestemt, er ogsaa et metafysisk Spørgsmaal; men selv om man hører til dem der stærkest tror paa det sidstnævnte Alternativ, vil man indrømme, at den Mand ikke er funden endnu som ved at hælde saa og saa mange Motiver op i et andet Menneskes Sjel kan forudberegne Reaktionen herpaa. Var Verden Logik — som vi Jurister idelig griber os i at gaa ud fra — saa vilde 4 Aars Tugthusarbejde utvivlsomt bevirke, at den der havde gennemgaaet denne Straf for Tyveri, for Fremtiden holdt sine Fingre fra Næstens Gods. Men der er:

- 1) de Forbrydere, hvis Evner er saa sløve, at de — med den bedste Vilje til at undgaa paany at gøre sig skyldige

til Straf — kun naar til at undgaa at gøre sig skyldig igen i samme Art Forbrydelse, de var dømt for, men i det Sted falder i en anden Forbryderkategori — f. Ex. bliver Plattenslagere i Stedet for Tyve. Deres Hjerne har opfattet, at det at stjele paadrager Lidelse; men et, om man saa maa sige: socialt indstillet Sind har Fængselsstraffen ikke formaaet at indgive dem — og de falder derfor for en anden falsk Genvej til at skaffe sig den fornødne timelige Næring.

2) de Forbrydere, i hvem Straffen ikke formaar at bevare sin motivdannende Kraft, hvis de beruser sig. Og med alle gode Ønsker om Held og Lykke med den nye Straffelovs § 138 (om Straf for den, som forsætlig eller ved grov Uagtsomhed beruser sig, hvis han herved udsætter andres Person eller betydeligere Formueværdier for Fare), saa vil Jeppe vist, saa længe han forer et saa elendigt Liv som det, Flertallet af dem der løslades fra Strafanstalterne er henvist til, blive ved at søge Trøst i Flasken. Mennesket maa have Lysmomenter og Lystmomenter for at holde Tilværelsen ud, og det er vist kun de Færreste givet at kunne finde disse Lystmomenter i Troen paa et andet Liv eller i anden aandelig Trøst.

3) de Forbrydere hos hvem den nøgterne Beregning, Straffen lærer dem at anstille, af Faren ved at begaa en Forbrydelse krydses af et stærkt Følelsesliv, som slaar ud i Had til det Samfund der har ladet dem gennemgaa alle de Lidelser, et fleraarigt Fængselsliv dækker over. I Politik er det jo en kendt Sag, at den vinder der forstaar at sætte Følelsen og Fantasien i Sving, ikke den der, som en tør Demosthenes, kun paavirker Tilhørernes Forstand. Det er ganske mærkeligt, at man i Fængselsvidenskaben har kunnet glemme denne Naturlov. Og hvorledes skulde denne jernhaarde Disciplin, som er det karakteristiske for Frihedsstraffene, og som i de harmløseste Tilfælde dog altid virker som en Trædemølle — hvorledes skulde den virke etisk stimulerende — det er jo det, »forbedrende«

betyder — paa sine Ofre? Fangerne har til at paavirke sig: 1) deres egne Tanker, 2) hvis de udstaar Straffen i Fællesskab: de andre Fangers Apparition (tale sammen maa Fangerne jo ikke altid), 3) Præsten om Søndagen, 4) Fængslets Betjente. Man maa vist være meget lettroende for at antage, at Præstens Tale i Flertallet af Tilfælde har blivende Virkning i vore Dage. Tyngdepunktet af den forbedrende Paavirkning maa utvivlsomt komme fra Betjentene. Men naar man betænker, at disse først og fremmest har til Opgave at minde Fangerne om Disciplinen, og at det vist ikke endnu er kommet dertil, at man søger Ansættelse som menig Betjent ved en Straffeanstalt for at opfylde et Kald, men at Hovedmængden af Fængselsbetjente maa antages at være Folk, som har søgt denne Stilling af den Grund, hvorfor saa mange Stillinger søges: for at tjene til Livets Ophold paa en anstændig Maade — saa vil man vist ikke gøre sig Illusioner om, at de vil yde nogen fremtrædende Paavirkning til Fangernes Forbedring.

Hvad skal man da gøre?

Dette Spørgsmaal skal jeg ikke tage mig paa at besvare; jeg tror, vore ledende Fængselsfolk er i Stand til at faa ganske anderledes gode Idéer, hvis de blot har Øjnene aabne for, at som det hidtil er gaaet, bør det ikke blive ved at gaa. Jeg vil blot pege paa to Ting, som jeg kunde tænke mig var af Betydning:

Den ene er, at Straffen ikke maa overvælde Fangen — i den Betydning, at hans Forstand staar stille overfor den. Det er muligt, at den i saa Fald kan knuse ham, gøre ham halvskør eller lign. — men afsel fra, at dette er barbarisk, hjælper det jo kun til at han ikke bliver nogen »første Rangs Forbryder«, men *udelukker ikke, at han i sin fjottede, moralsk sløve Tilstand kan begaa nogle af de frygteligste Ugerninger* — og det er da en ringe Trøst, at han forholdsvis let opdages bagefter. Skal Straffen ikke overvælde Fangen, maa han se en Fornuft i den og have et Haab i Behold med Hensyn til Livet paa den anden Side Straffen.

Det sidste vil det formentlig knibe med, hvis Straffen overstiger en 4—5—6 Aar — der kan naturligvis ingen fast Grænse sættes, idet denne jo for en stor Del afhænger af Fangens særlige Karakter: hans Haardhed eller Veghed, hans forudgaaende Liv, hans Udsigter hinsides Fængselsmuren, (f. Ex. om Nogen kan ventes at staa rede til at modtage ham som Ven, naar han kommer ud), osv. Men jeg skulde tro, at en Dom paa 6 Aars Fængsel eller derover vil lamme selv de stærkeste, hvis der ikke levnes dem et *Haab* om at komme ud for.

Den anden Ting, jeg kunde tænke mig at have Betydning, er, at dette Haab maa være et fastere end det, der blot knytter sig til den rent abstracte Mulighed for Benaadning. Det henstilles til Overvejelse, om man ikke baade styrkede Haabet og gav det en opdragende Virkning ved at lade Fangen faa Lov til saa at sige at »gaa op til Examen« efter 4 Aars Forløb. Efter denne Aarrækkes Forløb skulde han have Lov at fremstille sig for en Domstol, gøre Rede for hvad han har lært og besvare de Spørgsmaal, som en Anklager og en Forsvarer maatte finde Anledning til at stille til ham for at godtgøre henholdsvis, at han fremdeles er farlig for Samfundet, eller at han ikke længere er det.

Det vil maaske ved første Øjekast choquere Fængselsmænd, at jeg foreslaar en Domstol og ikke at lade Fængselsinspektoren afgøre Sagen. Men jeg tror, dette er rigtigt. Væsentlig af den Grund, at Øjentjeneste ikke maa gælde, og at Fangen fra første Færd maa være klar over, at han ikke behøver at indynde sig hos Nogen — hvad han jo ellers praktisk talt altid vil mene er det klogeste, selv om Fængslets Folk er baade for overlegne til at bryde sig om sligt og for kloge til at lade sig dupere. — Dernæst fordi jeg mener, at Prøvelsen bør være en regulær Proces, med Offentlighed, som Englænderne efter min Mening med Rette kalder the soul of justice. Jeg tror decideret ikke paa Afgørelser som træffes uden at Domstolen faar Fangen selv at se og tale med. Og endelig tror jeg heller

ikke paa en Undersøgelsesdomstol, som selv skal pumpe alle Oplysninger frem. Ved Retsplejeloven har vi gjort det Fremskridt at faa fastslaaet, at Anklager og Forsvarer er til for at oplyse Sagen og Domstolen for at domme, og at falde tilbage til den gamle Procesmaade for de her omtalte Sager vilde være paa Forhaand at qualificere dem som mindre vigtige — det sidste vilde man ogsaa gøre ved en Bestemmelse om, at Sagerne skulde afgøres uden Offentlighed. Men den væsentlige Grund til Offentligheden er naturligvis den store Betryggelse, der herved gives Fangens sandsynligvis sygeligt mistænksomme Sjæl. Der er lidt af en Hospitalstjeneste i dette; men det er formentlig netop ogsaa noget saadant, Samfundet maa paatage sig, naar det i sin Visdom konstruerer en saa naturstridig Straf som Indespærring er, en Straf, der retter sine Lidelser mod det sjælelige.

Hermed har jeg tilladt mig at stille et Par Forslag, som i alt Fald har det gode, at de sætter Gang i den Vexelvirkning, man maa have frem mellem Fangens Sjæl og Samfundet. De giver Fangen et Haab og et Maal, og de har — saa vidt ses — ikke andre Ulemper end den, at de vil nødvendiggøre Ansættelsen af en eller flere nye Dommere. Men naar Valget staar mellem den uforandrede Opretholdelse af det nuværende Fængselssystem, der praktisk talt aldrig hjælper, og Indførelsen af noget der dog i flere Tilfælde maa regnes at bringe positive Resultater, staar Samfundet sig formentlig ved at tage denne forholdsvis lille Extraudgift. Der spares jo desuden en Del Benaadningssager, og navnlig spares der en hel Del Korrespondance mellem Fængselsmyndighederne.

Kun i een Retning mener jeg, de almindelige Procesregler bør ændres i disse Sager. Dommen bør afsiges mundtlig, med offentlig Votering, saaledes at Fangen af Dommerne selv hører deres Grunde til den Afgørelse, de træffer. Det er atter Hospitalstjeneste: Fangen faar autentisk Besked om hvorfor han endnu ikke kan løslades, eller — hvis han løslades — et autentisk Memento med paa Vejen ud i Friheden.
